

## MONUMENTELE ȘI CENTRELE ISTORICE DIN ROMÂNIA

VASILE DRĂGUȚ

În primele zile ale lunii iulie 1973 a avut loc la Zürich Conferința pregătitoare pentru lansarea marii acțiuni care avea să poarte numele „Anul european al patrimoniului arhitectural”<sup>1</sup>. Inițiată de Consiliul Europei și pregătită de un Comitet de organizare cu participarea mai multor asociații de cultură europene, conferința de lansare de la Zürich a propus ca întreaga acțiune să se desfășoare sub deviza „Un viitor pentru trecutul nostru”. Această deviză a sintetizat în mod fericit intenția organizatorilor de a pune la adăpost, pentru a fi transmise generațiilor viitoare, acele valori realizate de popoarele europene, valori având înfățișarea monumentelor arhitectonice celebre sau mai puțin celebre și care, toate laolaltă, oferă bătrânului continent european o expresie de neconfundat, stabilindu-i cu claritate locul în marele context al civilizațiilor universale.

Înscris cu majuscule în calendarul UNESCO, anul 1975 a fost proclamat „An al patrimoniului arhitectural” fiind recomandat ca atare tuturor statelor europene. Precizându-se din capul locului că nu este vorba despre o acțiune cu caracter conjunctural, limitată doar la perioada unui singur an, s-a avut în vedere o corespunzătoare pregătire prin expo-

<sup>1</sup> O amplă dare de seamă asupra conferinței de la Zürich, la care a fost reprezentată și țara noastră, am publicat sub titlul, *Un viitor pentru trecutul nostru*, „Contemporanul”, 20 iulie 1973.

ziții, prin publicații, prin conferințe și prin alte forme de popularizare, cu scopul mărturisit de a sensibiliza atenția marelui public față de gravele probleme cu care vestigiile trecutului sînt confruntate într-o societate atît de dinamică cum este aceea a secolului nostru, fiind amenințate deseori să cadă victimă unor intervenții pripite și deloc inspirate din punct de vedere al gândirii culturale<sup>2</sup>. Scurt exprimat, programul întregii acțiuni este cuprins în următoarele puncte: în primul rînd să trezească interesul popoarelor europene față de patrimoniul arhitectural comun; în al doilea rînd să protejeze și să pună în valoare monumentele și ansamblurile arhitecturale care prezintă un anume interes istoric

<sup>2</sup> Menționăm faptul că, în cadrul anului consacrat moștenirii arhitecturale europene, Direcția patrimoniului cultural național a organizat mai multe sesiuni de comunicări științifice — cea mai importantă în zilele de 15—17 mai 1975 —, a inițiat o serie de dezbateri la radio și televiziune, a colaborat cu Uniunea artiștilor plastici, cu Muzeul de istorie a municipiului București și cu alte instituții pentru pregătirea unor cicluri de simpozioane și conferințe, a prezentat o amplă expoziție de documente fotografice, planuri și machete. Sub titlul „Monumente istorice din România — conservare și restaurare”, expoziția a fost realizată în cooperare cu Comisia națională a R. S. România pentru UNESCO și cu Institutul român pentru relațiile culturale cu străinătatea, fiind deschisă în sala I.R.R.C.S. în luna octombrie 1975. De asemenea au fost editate două albișe.

Fig. 1. Ansamblul Pieței Palatului din București în cadrul căruia a fost conservată și pusă în valoare biserica Krețulescu (1722).





Fig. 2. Piața Universității din București în care noua clădire a Teatrului Național se înserează ca o notă discordantă.

și artistic; în al treilea rând, să conserve caracterul și atmosfera autentică a satelor vechi și, în sfârșit, să asigure vechilor edificii o funcție vie și utilă în societatea contemporană. Este lesne de înțeles că realizarea unui asemenea program presupune o densă și complexă rețea de acțiuni atât de natură teoretică cât, mai ales, de natură practică, cu atât mai mult cu cât explozia urbană caracteristică ultimelor decenii ale secolului pune probleme din ce în ce mai grele în fața urbanistilor, în fața tuturor acelor care se îngrijesc pe de o parte de sistematizarea așezărilor, pe de altă parte sînt răspunzători de armonioasa înscriere a patrimoniului arhitectural trecut în noul spațiu construit.

În răstimpul care a separat conferința de la Zürich de anul consacrat patrimoniului arhitectural au avut loc mai multe conferințe, consfătuiri, colocvii zonale sau naționale<sup>3</sup> și este important de remarcat interesul concertat al specialiștilor din toate țările pentru ceea ce, pe bună dreptate, a fost denumită zestrea arhitecturală comună, zestre care nu poate fi în nici un caz considerată în afară de preocuparea comunității europene pentru păstrarea a tot ceea ce îi este reprezentativ în perspectivă istorică. Această atenție este cu atât mai legitimă cu cât seria catastrofelor înregistrate în ultima vreme este cu adevărat îngrijorătoare. Este suficient să amintim că domul din Worms, acea superbă realizare a arhitecturii de stil romanic, a fost ascuns pe una dintre cele mai frumoase laturi ale sale de către construcția, cu forme brutale, a unei bănci comerciale. Centrul

orașului Frankfurt am Main a devenit un vast „termitier” de construcții din beton armat a căror masă puternică, dar inexpressivă a sufocat silueta atât de elegantă a domului ca și a altor monumente de epocă medievală, monumente, care, pe bună dreptate, constituiau un titlu de mîndrie al acestui oraș și nu numai al său. La Aahaus (R.F.Germania), o biserică gotică a fost îmbrăcată în masa de beton a unui edificiu modern, iar la Alborg în Danemarca, o colosală bară vitrată a închis perspectiva centrului medieval. La Maastricht, în Belgia, un elegant edificiu construit în stilul Renașterii a fost parcă strivit de construcția unui parcaj etajat lipit pe una dintre laturile sale. Exemple din această categorie sînt de amintit și în alte orașe, la Londra, la Atena, la Liège, la Dublin, numărul mare de exemple făcînd legitimă îngrijorarea pe care am amintit-o<sup>4</sup>. Este demn de subliniat faptul, că în foarte multe cazuri aceste nefericite intervenții în contextul unei așezări cu o fizionomie arhitecturală constituită au fost legitime din punct de vedere teoretic de teza rău înțeleasă a contrastului expresiv. În numele unor vecinătăți care, chipurile, ar fi trebuit să se pună reciproc în valoare, unii arhitecți sau urbanisti au înțeles să impună cu prea multă libertate propria lor viziune, propriul lor mod de a concepe arhitectura uitînd că în fapt istoria unui fenomen artistic se constituie nu prin reciproca negare, uneori marcată sub denumirea de „contrast expresiv”, ci, dimpotrivă, printr-o armonică înlănțuire de experiență, printr-o transmitere nuanțată a celor mai bune realizări proprii unei generații către generațiile viitoare.

Încă din primele decenii ale secolului nostru, marii corifei ai arhitecturii moderne, Le Corbusier și Frank Lloyd Wright au demonstrat că arhitectura bună este organic condiționată de legăturile sale cu mediul, atât cu mediul natural

<sup>3</sup> Printre principalele manifestări internaționale vom aminti Colocviul de la Salonic (oct. 1973) consacrat arhitecturii populare și centrelor rurale, Colocviul de la Bologna (oct. 1974) avînd ca temă centrele istorice urbane, Colocviul de la Bruges (aprilie 1975) cu tema: conservarea orașelor medievale, Colocviul de la Plovdiv (sept. 1975) rezervat problemelor centrelor rurale, Colocviul de la Praga (oct. 1975) consacrat centrelor de capitale istorice. Trebuie amintit, de asemenea, Colocviul, organizat la Rothenburg, ob der Tauber, cu prilejul celei de-a IV-a Adunări Generale ICOMOS, cu tema: conservarea micilor orașe istorice (mai 1975).

<sup>4</sup> O vehementă denunțare a desfigurării cadrului istoric, ca și a cadrului natural, prin intervențiile neinspirate a unor construcții moderne, se datorează lui Alfredo Barbacci, *Il volto sfregiato*, Bologna, 1971.



Fig. 3. Strada Gabroveni din București; o încercare de completare armonizată a frontului existent de clădiri.

cît și cu cel istoricește constituit. Cele două războaie mondiale, cu întregul lor cortegiu de distrugeri au impus multor orașe europene un proces de reconstrucție deosebit de costisitor și în același timp dificil datorită problemelor care erau legate de recuperarea acelor monumente reprezentative pierite sub loviturile bombelor. Din acest punct de vedere experiența poloneză poate fi considerată cu adevărat exemplară. La sfîrșitul celui de-al doilea război mondial multe orașe poloneze, Varșovia, Gdansk, Poznan, Wrocław aveau întreaga zonă centrală distrusă în proporție de peste 60%, în categoria distrugerilor intrînd monumente valoroase, nu numai din punct de vedere al expresiei artistice, dar și din punct de vedere afectiv, ele exprimînd pentru polonezi însemne simbolice ale istoriei naționale. S-a pus problema, cu foarte mult curaj, de a se reconstrui toate acele monumente pierdute, cu riscul de a se introduce unele elemente străine de conceptul inițial, chiar cu riscul unor abateri acolo unde documentația se dovedea nesatisfăcătoare sau acolo unde exigențele vieții contemporane o impuneau. Mult contestată de către numeroși specialiști, opera de refacere a centrelor istorice poloneze s-a soldat în cele din urmă cu un strălucit succes și astăzi nimeni nu ar putea vorbi despre reconstrucția poloneză de după cel de-al doilea război mondial fără să sublinieze, cu cuvenit respect, modul în care au fost recuperate construcțiile distruse de bombardamente. Recenta încheiere a lucrărilor de reconstrucție a palatului regal din Varșovia este un corolar al eforturilor amintite și dă măsura profundului respect cu care poporul polonez a știut să rezolve grelele probleme ridicate de conservarea și chiar de reconstituirea patrimoniului arhitectural considerat în ansamblul său ca un document concret multilateral grăitor despre capacitatea de creație, despre vigoarea unei prezențe, despre dorința de afirmare a unui întreg popor.

Dar, experiența poloneză, tocmai prin proporțiile acțiunilor sale nu putea să rămînă fără ecou și, ca urmare, în

mai multe țări europene au fost întreprinse acțiuni similare rezultatele diferite din punct de vedere calitativ, fiind în ansamblul lor demne de atenție. Problemele implicate în această operă de recuperare sînt foarte diferite. Ele privesc, neîndoindu-ne, în prima instanță, o latură de ordin tehnic și constructiv, privesc, de asemenea, aspecte de ordin documentar, în vederea unei cît mai fidele reconstituiri, dar, în ultimă instanță, elementul central al întregii acțiuni îl constituie conștiința istorică, respectul față de mărturiile concrete ale trecutului nostru.

În această perspectivă a apărut motivată propunerea făcută de arhitectul șef al orașului Roma, profesorul Luigi Picinatto, cu ocazia lucrărilor celei de-a IV-a Adunări Generale al ICOMOS-ului de la Rothenburg ob der Tauber (R. F. Germania), de a modifica deviza Anului european al patrimoniului arhitectural: să nu vorbim despre „un viitor pentru trecutul nostru”, ci în primul rînd despre „un trecut pentru viitorul nostru”. Cu alte cuvinte, să nu fim în mod exclusivist, preocupați de transmiterea unor valori ale epocilor revolute către viitor, ci dimpotrivă, de a asigura acestui viitor conștiința rădăcinilor sale, rădăcini care coboară în timp prin secole și milenii și care se confundă cu istoria însăși a continentului european. Inversarea devizei propusă de profesorul Picinatto este, fără îndoială, obiect de posibilă discuție, dar, în esență, cred că acțiunea Anului european al patrimoniului arhitectural a vizat tocmai acest lucru, și anume, hrănirea în fiecare cetățean al continentului nostru a acelei conștiințe istorice care să facă cu desăvîrșire posibilă păzirea patrimoniului arhitectural, înțeles ca matrice și receptacol al patrimoniului cultural în sens larg, încorporînd adică și celelalte arte, fie că este vorba de pictură, de sculptură, de artele decorative și aplicate. Arhitectura, considerată în sensul său tradițional, nu este numai artă a volumelor exterioare sau a cadrului construit utilitar, ea este în același timp o artă de generoasă cuprindere care stimulează și celelalte manifestări ale geniului uman, sinteza

artelor avînd, așa cum se știe, întotdeauna, ca element de fond, construcția și spațiul arhitectonic.

În țara noastră problemele patrimoniului arhitectural au o îndestul de îndelungată tradiție și este important pentru conservatorii de azi ai monumentelor și centrelor istorice să aibă în vedere grija pe care, la vremea lor, au manifestat-o față de vestigiile trecutului, voievozi ca Alexandru Lăpușneanu, cel care amplifică cu atîta grijă ctitoria voievodală de la Rădăuți, ca Vasile Lupu cel care mustră pe vasluieni pentru nefericita intenție de a demantela ruinele curții domnești fiind aceasta, cum spunea luminatul domnitor „*lucru de rușine*”. Este necesar să ne amintim în această perspectivă de inițiativele lui Constantin Brîncoveanu, dar mai ales de numeroasele acțiuni ale cărturarilor din secolul trecut, cînd se poate vorbi despre constituirea unei gândiri programatice, a unei discipline privitoare la păzirea și conservarea patrimoniului istoric arhitectural. Călită în focul revoluției de la 1848, conștiința istorică a cărturarilor români a încorporat de timpuriu, ca un reper permanent, această moștenire a trecutului, formată din „*ruinuri*”, din monumente mai mult sau mai puțin ilustre. Cezar Bolliac, Alexandru Pelimon, maiorul D. Pappazoglu și, mai presus decît toți, Alexandru Odobescu, sînt inițiatorii unui program de o surprinzătoare generozitate într-o epocă în care noțiunea însăși de monument nu era pe deplin constituită. Ei și-au propus să inventarieze întreaga zestre patrimonială a trecutului nostru și să pregătească pe calea studiilor monografice sau de ansamblu o mai clară situație a modului în care, de-a lungul timpului, poporul nostru a știut să se racordeze la marile mișcări ale culturii europene, exprimînd, dincolo de inevitabile și necesare împrumuturi, propria sa personalitate creatoare. Anii de sfîrșit ai secolului XIX și mai ales primele decenii ale secolului XX poartă pecetea perso-

nalității marelui Nicolae Iorga, istoric de anvergură europeană care, mai mult decît alți contemporani, a apreciat importanța monumentului istoric în calitatea sa de document complex, capabil să exprime deopotrivă mai multe aspecte pregnant evocatoare pentru viața personalităților și a societăților revolute. Activitatea de cercetare și de restaurare a monumentelor istorice din țara noastră s-a întemeiat vreme îndelungată pe Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice, lege adoptată în anul 1892. Într-o vreme în care puține erau statele europene care acordau un interes sistematic problemelor de restaurare, Comisia monumentelor istorice din România desfășura o susținută activitate de identificare, de cercetare, de restaurare și de valorificare prin publicații a monumentelor celor mai reprezentative pentru trecutul nostru. Nicolae Iorga și alături de el personalități ca Gh. Balș, Nicolae Ghika-Budești, Alexandru Lapedatu, Constantin Daicoviciu, Horia Teodorescu, Ștefan Balș ș.a. au pus bazele unei autentice școli de restaurare românească și este demn de subliniat faptul că, mult înainte ca la Congresul de la Atena să fie stabilite principiile de bază ale activității de restaurare, în activitatea sa practică, școala românească de restaurare a aplicat efectiv aceste principii. Este vorba înainte de toate despre respectul față de monumentul de arhitectură înțeles ca document istoric și cultural cu multiple posibilități de interpretare, aceasta impunînd păstrarea riguroasă a formelor originare și de menținerea la un nivel cît mai discret a intervențiilor restauratorului. Acel vechi principiu bine cunoscut în medicină, „*primum non nocere*”, pe care astăzi o serie de documente ale UNESCO-ului îl recomandă în practica restaurării, a fost cunoscut și respectat de timpuriu de către restauratorii români, multe dintre restaurările lor efectuate în prima jumătate a secolului nostru avînd un caracter

Fig. 4. Sibiu, grup de case din Piața Mică.





Fig. 5. Hanul Manuc din București după restaurare, curtea interioară.



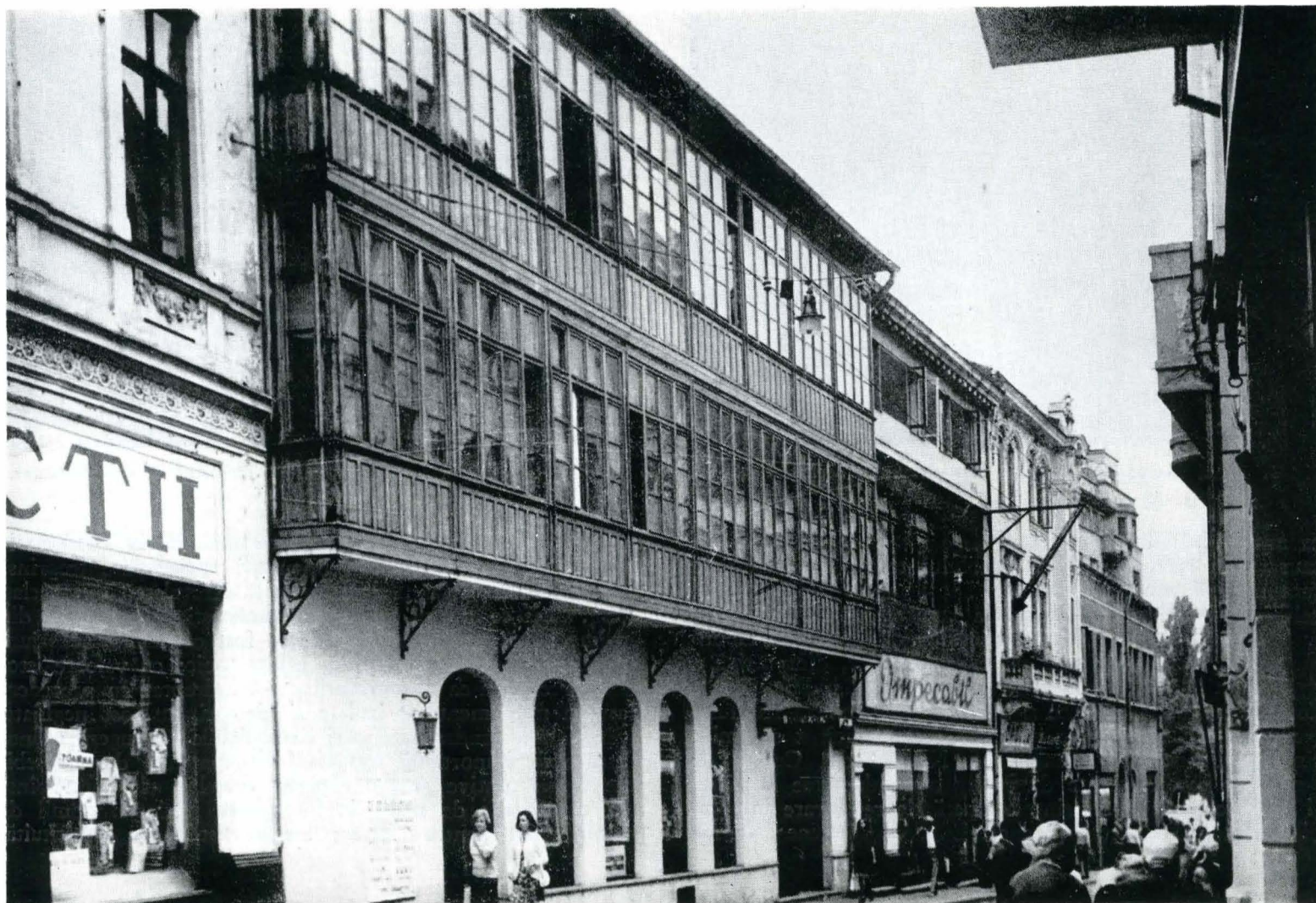
Fig. 6. Hanul cu Tei din București, după restaurare.

exemplar. Deplîngînd și respingînd metodele false de restaurare pe care, la sfîrșitul secolului trecut le adusesese în țara noastră arhitectul francez Lecomte du Noüy, elevul celebrului Viollet le Duc, școala românească de restaurare nu și-a îngăduit în perioada amintită să demanteleze monumentele așa cum o făcuse arhitectul francez, dimpotrivă a depus susținute eforturi pentru ca în polida dificultăților de ordin tehnic să salveze și să recupereze intactă frumusețea unor monumente de prestigiu. Este suficient să amintim cazul bisericii domnești Sf. Nicolae din Curtea de Argeș, pe care Lecomte du Noüy o condamnase la pieire și pe care a salvat-o printr-o operă de restaurare impecabilă arhitectul Cristofi Cerchez. Este, de asemenea, demnă

de a fi amintită restaurarea arhitectului Horia Teodoru la biserica Curtea Veche din București sau aceea întreprinsă de arhitectul Ștefan Balș la biserica Krețulescu din același oraș. Ceea ce a lipsit însă școlii românești de restaurare din prima jumătate a secolului XX, a fost o viziune îndeajuns de clară asupra ansamblurilor arhitectonice cu valoare istorică. Preocuparea restauratorilor s-a îndreptat cu precădere asupra monumentelor izolate și, deseori, au fost neglijate, fiind astfel condamnate unei iremediabile distrugerii, monumente de importanță secundară în aparență, dar deosebit de reprezentative pentru expresia orașelor, ele participînd, în compoziție de masă, la închegarea unei fizionomii de neconfundat pentru fiecare așezare istoricește constituită.

Fig. 7. Biserica Sf. Gheorghe (sec. XVII) a devenit după restaurare un monument reprezentativ al pieței centrale din Pitești.





8



10



Fig. 8. Strada Şelari din Bucureşti: propunere de plombă adaptată formelor de arhitectură tradiţională.

Fig. 9. Braşov, Piaţa 23 August cu Biserica Neagră şi casa Hirscher în timpul lucrărilor de restaurare.

Fig. 10. Turnuri medievale din Sibiu, monumente cu înaltă capacitate de evocare istorică.

Fig. 11. Strada Ştefan cel Mare din Roman păstrează numeroase magazine cu arhitectură specifică secolului al XIX-lea, care pot fi restaurate şi puse în valoare.

Fig. 12. Centrul istoric al oraşului Piatra Neamţ înobilat de ctitoria lui Ştefan cel Mare: biserica Sf. Ion şi turnul-clopotniţă.

Fig. 13. Sibiu, stradă sub arcade.

Fig. 14. Casa Hirscher din Braşov în timpul lucrărilor de restaurare.

Fig. 15. Mănăstirea Hurez, curtea interioară, după restaurare.

9

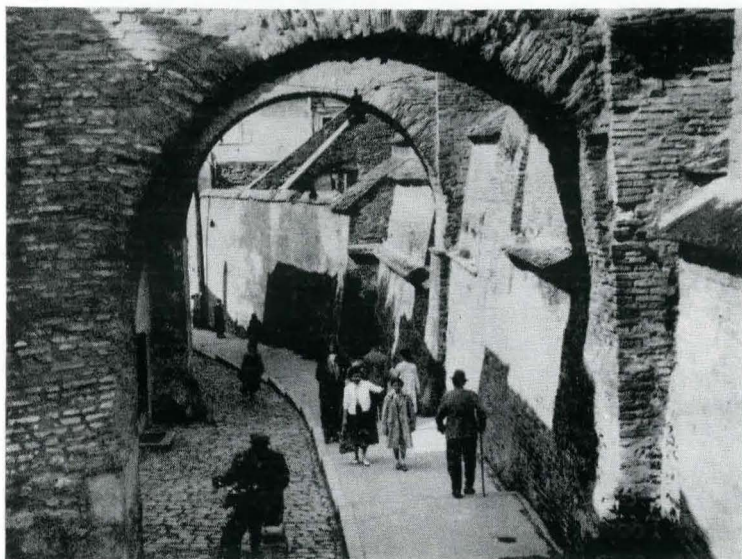
Fig. 16. Mănăstirea Dragonău cu puternica cetate construită de Miron Barnovschi (1626—1629), după restaurare.

11





12



15



16



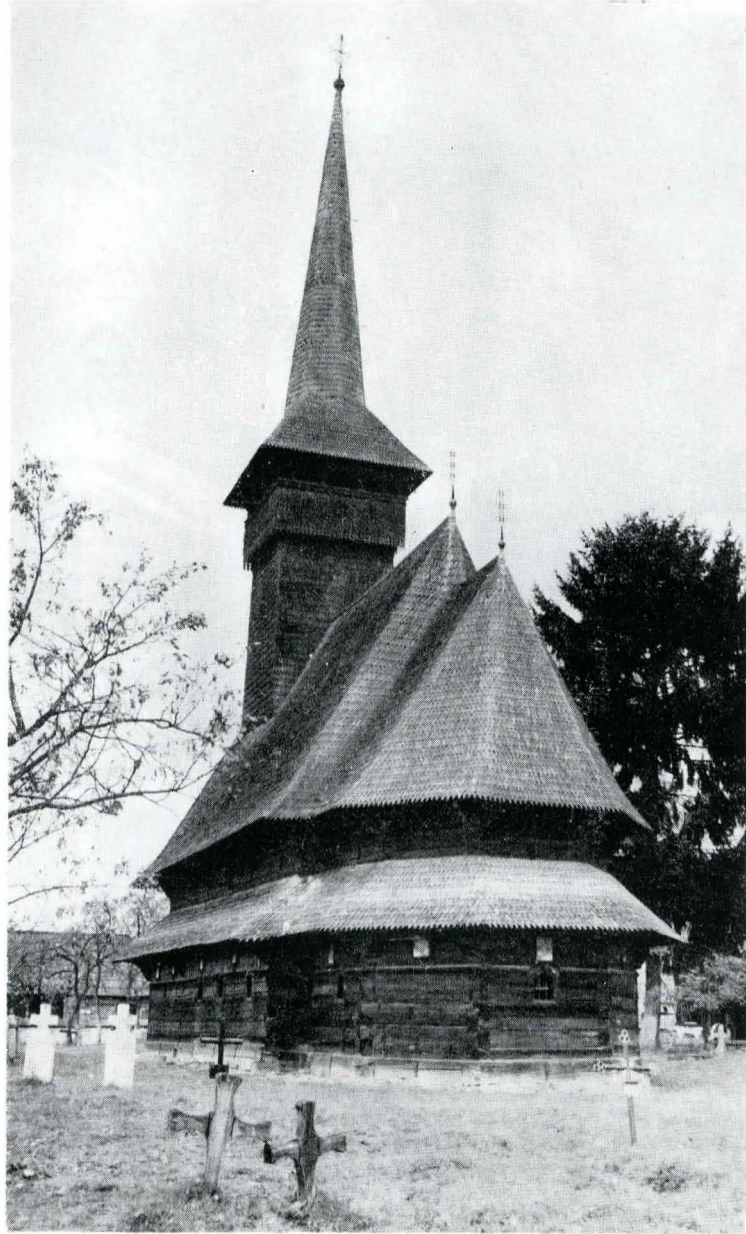


Fig. 17. Biserica de lemn din Cuhea (jud. Maramureș), după restaurare.

Fig. 18. Casă gorjencească; Muzeul de arhitectură populară de la Curtișoara (jud. Gorj).



Dispariția unor importante construcții civile, fie că este vorba despre „casa cu lanțuri” (casa Moruzzi) de pe calea Victoriei, palatele Brîncoveanului din diverse puncte ale Capitalei, palatul lui Șerban Cantacuzino, palatul lui Bibescu Vodă de la Băneasa, precum și unele case de târgoveți și meseriași care, toate laolaltă, asigurau vechiului București o personalitate fără de pereche este regretabilă. Distrugerile provocate de ofensiva unui fals urbanism și-au pus amprenta negativă și la Iași, la Tîrgoviște, la Craiova sau la Curtea de Argeș.

După cel de-al doilea război mondial, în pofida condițiilor foarte grele provocate de numeroasele distrugeri ce impuneau o grea operă de reconstrucție a țării, regimul de democrație populară a asigurat activității de restaurare un cadru mult mai temeinic decît în trecut. Este demn de subliniat faptul că în anul 1955 a fost posibilă publicarea unei prime liste a monumentelor istorice din țara noastră, listă care, deși nu însuma decît 4 500 de obiective, era incomparabil mai largă decît toate celelalte liste care fuseseră redactate în trecut. Pe baza unui sistem de informare mai nuanțat, coroborat cu activitatea complexă a Direcției monumentelor istorice înființată în 1959, a fost posibilă abordarea problemelor de restaurare nu numai în raport cu monumentele izolate, ci pentru păstrarea unor cartiere întregi, pentru conservarea nealienată a zonelor de protecție, implicînd în aceasta și cadrul natural cu frumusețile sale. Așa cum era și firesc, pe fondul marilor dificultăți pe care le crease construcția orașelor, activitatea de restaurare nu a avut întotdeauna un caracter de perfectă cursivitate și, datorită unor neînțelegeri, au fost înregistrate pe parcurs cîteva pierderi regretabile. E suficient să ne gîndim la dispariția bazarului din Tulcea, la demantelarea bazarului din Gherla, sau la demolarea unor monumente reprezentative ca Academia Mihăileană de la Iași sau la biserica Sf. Nicolae Mavrodol din Pitești. Și totuși, dincolo de asemenea greșeli pe care le amintim tocmai pentru a menține trează atenția în fața unor asemenea posibile pericole, trebuie să spunem că, în ansamblu, preocuparea pentru salvarea centrelor istorice a făcut posibilă nu numai prezervarea unor fronturi deosebit de expresive, dar, în același timp, a făcut posibilă asanarea și recuperarea unor piețe, a unor cartiere care fuseseră desfigurate de-a lungul timpului. Direcția monumentelor istorice a inițiat o acțiune de cercetare și de proiectare în vederea asanării centrelor istorice din țară, realizîndu-se cu concursul Institutului de sistematizare și arhitectură, un număr de 26 de studii, unele de un real interes, ca acelea efectuate pentru orașele Brașov, Iași și Sighișoara. Dar, exemplele cele mai importante legate de această acțiune sînt cele care au avut și o consecință practică, remarcabilă fiind în acest sens experiența făcută în orașul Sibiu. Spre deosebire de alte orașe unde s-a mers pe varianta implantării noului centru civic în nucleul istoric constituit — ceea ce a dus la demolări masive și la pierderea unor colțuri deosebit de expresive (citez cele întîmplute la Piatra Neamț sau la Focșani) — la Sibiu, urbanistii au întrevăzut posibilitatea, care de altfel stă pretutindeni la îndemînă, de a asigura localității un nou centru civic, dimensionat pentru a satisface nevoile unei aglomerări urbane incomparabil mai mari decît aceea din trecut. Pus la adăpost de intervențiile incisive, vechiul centru istoric cu Piața Republicii și Piața Mică a intrat în mîinile restauratorilor care, cu foarte multă grijă, au pus în evidență calitățile artistice ale unor construcții pe care transformările ulterioare le făceau, la prima vedere, lipsite de interes. În Piața Mică au fost treptat restaurate mai multe prăvălii, fiind degajate arcadele din fațadă, cu bolțile lor protectoare, revenindu-se deci la sistemul medieval de portice care, așa cum se știe, a fost reactualizat în arhitectura modernă care folosește din nou trecerile protejate pentru pietoni. La Sibiu, preocuparea de recuperare a formelor originare, a frumuseților pierdute, a mers mai departe și astfel au fost restaurate, cu refacerea decorului cromatic inițial, fațadele palatului Brukenthal, ale bisericii romano-catolice. A fost refăcută, cu reconstruirea unui etaj dispărut, locuința-turn din ansamblul casei Tho-



Fig. 19. Casa domnească de la Mănăstirea Cetățuia—Iai; vedere după încheierea lucrărilor de restaurare.

mas Altenberger, datînd de la sfîrșitul sec. al XV-lea, acțiunea promițînd să restituie în cele din urmă orașului Sibiu un număr foarte mare de monumente, pe lîngă care, altminteri, vizitatorul ar fi trecut cu indiferență.

Deosebit de importantă, prin semnificație și prin rezultatele ei practice, este și acțiunea de redescoperire și punere în valoare a centrului istoric din București. Se știe că, în condițiile nefericitului urbanism din secolul trecut, în centrul Capitalei, locul unor vechi monumente importante a fost luat de construcții cu caracter comercial mărunț, de construcții de raport, masa acestora făcînd să dispară sau să fie numai ascunse vestigii importante din istoria îndepărtată a orașului.

Printr-un act de stat, centrul istoric al Bucureștiului a fost supus unei operații sistematice de cercetare documentară și arheologică și ca urmare a acestei acțiuni a fost recuperată o bună parte din curtea voievodală de reședință a Țării Românești, vestigiile fiind deja introduse în circuitul public, monumentală pivniță a fostului palat găzduind astăzi un foarte interesant muzeu de istorie. În aceeași zonă a palatului voievodal, a Curții Vechi cum se numește îndeobște, a fost restaurat și redat funcției sale inițiale Hanul Manuc, restaurarea acestui edificiu prilejuind recuperarea unei case datînd din secolul al XVIII-lea, construcție de o remarcabilă frumusețe volumetrică și plastică. În același timp, străzile din zona centrală a orașului, străzi mărginite de edificii înălțate în secolele XVIII, XIX și XX au fost asanate și reîntegrate circuitului comercial. Este îndeajuns să amintim noua expresie a Hanului cu Tei, devenit astăzi un loc de atracție de pe traseul străzii Lipsani, sau noua fizionomie a străzilor Covaci și Gabroveni unde vizitatorul regăsește ceva din atmosfera istorică a orașului. Operația de asanare și punere în valoare a zonei centrale bucureștene este în curs în cadrul ei, la un loc eminent, situîndu-se restaurarea vechilor hoteluri redat destinației inițiale. Spectaculoasă prin realizările sale este restaurarea hotelurilor Continental, Majestic și Capșa — în aceeași ordine de idei situîndu-se și restaurarea în curs a hotelului Boulevard, operă a primului mare arhitect modern român Alexandru Orăscu. În perspectiva acestei acțiuni este de întrevăzut o autentică înfrumusețare a Capitalei, fiind vorba nu doar despre aspectul estetic ci, de asemenea, despre aspectul moral și istoric întrucît se dovedește, pe această cale, că orașul de pe Dîmbovița beneficiază de o istorie nuanțată, fiind un oraș care nu s-a născut în ultimele decenii, dimpotrivă, s-a îmbogățit de-a lungul timpului cu edificii reprezentative.

În cadrul vastei campanii de restaurare a monumentelor din țara noastră un rol deosebit de important revine Direcției patrimoniului cultural național, instituție care a preluat, la o scară mult mai amplă, sarcinile fostei Direcții a monumentelor istorice și de artă. Direcția patrimoniului cultural național — deși ca instituție este foarte tînără — se bizuie în activitatea sa pe tradiția, veche de mai multe decenii, a școlii românești de restaurare, fructificînd acele



Fig. 20. Cetatea Histria, ansamblu în curs de cercetare și conservare.

principii care au în primul rînd în vedere respectul față de valoarea autentică, față de monument, înțeles ca un document al trecutului național.

Deosebit de complexă, implicînd studii de arheologie, de istorie și istorie de artă, de arhitectură și inginerie, opera de cercetare desfășurată în cadrul Direcției patrimoniului cultural național este menită să asigure fiecărei restaurări o bază științifică riguros fundamentată. Se urmărește nu numai recuperarea înfățișării originare, autentice, a monumentului în cauză, dar și introducerea acestuia în circuitul vital al societății contemporane pentru că, este un fapt dovedit, numai acele monumente care își găsesc o întrebuințare, care aparțin efectiv vieții, sînt conservate în mod responsabil și sînt prețuite ca atare. Este demn de remarcat faptul că prin opera de restaurare a ultimilor ani au dobîndit funcții utile monumente abandonate sau grav degradate. Ampla cetate a orașului Ig. Mureș este pe punctul să devină un complex cultural și turistic cu funcții polivalente, castelul de la Sîntă Mărie Orlea se pregătește să devină un hotel turistic, cel de la Criș va îndeplini dubla funcțiune de așezămînt muzeistic și de motel, o serie de alte complexe arhitectonice fiind, în clipa de față, în restaurare cu destinație de tabere școlare, case de creație, case de odihnă ș.a.m.d. Din numărul mare de monumente care au fost restaurate în ultimii ani de către Direcția patrimoniului cultural național — aș aminti de acelea de la Secu, Dragomirna, Putna, Hurez, Războieni, Țîrgoviște, Adamclisi, Mediaș, Dobrovăț ș.a.m.d. Deosebit de importante sînt descoperirile arheologice: la Strei Sîngeorgiu (jud. Hunedoara) a fost pus în evidență cel mai vechi monument românesc cunoscut pînă în prezent, databil în jurul anilor 1100; la Rădăuți a fost posibilă identificarea unei așezări românești anterioare celei cunoscute în legătură cu biserica domnească Sf. Nicolae; la Proboata, la Niculițel și din alte părți cercetările specialiștilor au adus la lumină importante măturii documentare. Toate aceste descoperiri ne pun în situația să sporim interesul pentru monumentele istorice nu numai pentru valoarea lor efectivă, dar și pentru că, în foarte multe cazuri, ele sînt succesoarele unor construcții mai vechi, permițînd astfel, printr-o mai atentă interpretare reînnoirea firului istoric și îmbogățirea cunoștințelor privind perioade foarte îndepărtate din existența poporului român.

Opera de restaurare nu este, așadar, un simplu act de îngrijire a monumentului de arhitectură, ea este, în același timp, un act de permanentă subliniere a prezenței în istorie a unui edificiu sau a unit sit, este o nuanțată descifrare a caracterului de document pe care monumentul de arhitectură îl are. Tocmai de aceea, a vorbi despre transmiterea către viitor a monumentelor aparținînd epocilor trecute este astăzi un act de necesitate și el se recomandă conștiinței omului contemporan ca un însemn al demnității umane în general, ca o dovadă de generoasă solidaritate între popoare și între generații pentru păzirea zestrei comune de cultură.